
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА
ВІДДІЛ ПСИХОЛОГІЇ ПРАЦІ

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ
ЛАБОРАТОРІЯ ВИХОВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО РИНКУ ПРАЦІ
ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ» КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА
ОГІЄНКА КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТИ

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів
ХІІ Всеукраїнських психолого-педагогічних читань,
присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора
Федоришина Бориса Олексійовича

Київ-2022

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 14 від 8 листопада 2022 року).

Рецензенти:

Хомич Л. О. – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Охріменко З. В. – кандидат педагогічних наук, завідувач лабораторії виховання готовності до ринку праці Інституту проблем виховання НАПН України.

Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: збірник матеріалів XII Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича / за ред. Н.В. Павлик. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. – 97 с.

У збірнику матеріалів представлено праці психологів, педагогів, освітян-практиків з актуальних проблем сьогодення, зокрема: висвітлені питання про важливість профорієнтації у процесі соціально-психологічного розвитку особистості, проблеми професійної орієнтації та особистісно-професійного розвитку різних соціально-вікових категорій населення України, висвітлення проблеми психологічної готовності педагога Нової української школи до професійної діяльності, особливості проведення профорієнтаційної роботи в умовах дистанційної освіти, а також особливості врахування та корекції особистісних змін в умовах військової агресії.

Збірник адресовано педагогічним працівникам, науковцям, практичним психологам, соціальним педагогам, а також студентам, батькам, волонтерам.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Баніт О. Функції і ролі андрагога в умовах формальної та неформальної освіти	7
Білоус О.І. М'які навички як складова професійної компетентності вчителя НУШ	9
Вінник Н. Д. Усвідомлення юнацтвом власної психологічної ресурсності та індивідуальних стратегій поведінки в умовах стресу	13
Возна Х.В. Особливості проведення профорієнтаційної роботи у вищому професійному училищі	16
Воронцова Е. Експериментальне дослідження професійної спрямованості учнів випускних класів	18
Гермак О. «Центр кар'єри» – як інновація надання профорієнтаційних послуг у закладах професійної освіти	22
Голота О. В., Шевенко А. М. Змістове наповнення занять факультативу «законои фізики через призму соціально-психологічних закономірностей»	26
Гончар О. П. Профорієнтаційні ігри у початковій школі	31
Гриценко Л. І. Ставлення батьків до запровадженого реформою НУШ профільного навчання в контексті уявлень про добробут дитини	33
Дуткевич Т. В. Взаємозв'язок професійних інтересів старшокласників з їх здібностями	35
Заєць І. В. Актуальність профорієнтаційної діяльності практичних психологів НУШ	38
Коваленко Л. Мотиваційний лист як спосіб самопрезентації особистості та запорука успішного вступу до закладу вищої освіти	42
Лукіяничук А. М. Особливості професіоналізації психологів в умовах кризових викликів	45
Лучанінова О. П. Виклики сьогодення в освіті: вектори самореалізації майбутніх інженерів-педагогів з професійної освіти та професійної адаптації викладача ЗВО ...	47
Морін О. Врахування у профорієнтаційній діяльності вимог ринку праці до сучасного фахівця	50

УСВІДОМЛЕННЯ ЮНАЦТВОМ ВЛАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ СТРЕСУ

В сучасних умовах постійного стресу затребуваною стає особистість активна, здатна швидко реагувати на зміни та вибудовувати життєву стратегію, спрямовану на подолання невизначеності. Потреби суспільства, взаємини для людей стають детермінантами розвитку гнучкості поведінки людини, освоєння варіативних моделей реагування на стресові умови. Формування психологічної готовності особистості до подолання важких життєвих ситуацій у майбутній професійній діяльності є одним з напрямів роботи освітніх організацій. Таким чином, допомога студентам з усвідомленням власної психологічної ресурсності та індивідуальних стратегій поведінки в умовах стресу, зокрема у період навчання у вищих навчальних закладах є надзвичайно актуальною.

Дослідників в області філософії, психології, педагогіки та інших напрямів дедалі більше цікавлять питання самостійного чи опосередкованого вибору поведінкових стратегій людини, які б дозволили конструктивно долати свої життєві труднощі. Стратегії подолання стресу розглядаються у вітчизняній та зарубіжній літературі як синонімічні поняття: «копінг-поведінка» та «конструктивна поведінка». Під копінг-поведінкою, розуміють таку поведінку, яка спрямована на усунення сили впливу стрес-фактора [1].

У зарубіжній літературі дослідженням копінг-поведінки присвячені праці таких авторів як R. Lazarus, S. Folkman, S. Wasti, I. Kardum, J. Hudek Knezevic, R. Masiran, A. Schäfer, E. Chang та ін. Щодо досліджень у вітчизняній психології, слід відмітити потужну методологічну базу для вивчення копінгу, яку закладено у роботах Г. Костюка, С. Максименка, В. Роменця, В. Татенка, Т. Титаренко, та констатувати, що дослідження психології копінгу в Україні знаходяться поки що на стадії формування. У нашому дослідженні копінг-поведінка – це поведінка, спрямована на усвідомлення власної психологічної ресурсності для управління стресовими чинниками та використання індивідуальних стратегій для відповіді на сприйняту загрозу.

Для емпіричного дослідження даних чинників взято опитувальник «SACS» С. Хобфолла. Це найсучасніша, багатовимірна модель вивчення індивідуальних поведінкових стратегій вирішення стресових ситуацій. Як зазначає С. Хобфолл,

стратегічний напрямок копінг-поведінки у змістовному плані повинен описуватися за допомогою трьох координат: вісь активності – пасивності, вісь просоціальної – асоціальної стратегії, вісь пряма – непряма (маніпулятивна) поведінка [3]. Тож, запропонована модель має дві основні вісі (просоціальна–асоціальна, активна–пасивна) і одну додаткову вісь (пряма–непряма), які являють собою вимірювання загальних стратегій подолання стресу. Введення просоціальної і асоціальної осей ґрунтується на наступному: багато життєвих стресорів є міжособистісними або мають міжособистісний компонент; навіть індивідуальні зусилля з подолання мають потенційні соціальні наслідки; для подолання міжособистісних стресорів часто необхідна взаємодія з іншими людьми.

За допомогою цих даних ми виміряли загальні стратегії подолання стресу. Стратегії й моделі поведінки, в залежності від ступеня конструктивності, можуть сприяти або, навпаки, перешкоджати успішності подолання стресів, кризових явищ та впливати на збереження здоров'я суб'єкта діяльності. Побудований на основі даної моделі опитувальник «SACS» дозволяє корегувати копінг-поведінку, що дає підстави вважати його перспективним для планування і контролю за психологічним втручанням у процес подолання психологічно напружених ситуацій [2].

Коротко розглянемо результати дослідження студентів 2 курсу (n=47) Історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка. Див. мал.1. де, горизонтальна вісь – індивідуальні стратегії подолання стресу: 1- Асертивні дії; 2 - Вступ у соціальний контакт; 3 - Пошук соціальної підтримки; 4 - Обережні дії; 5 - Імпульсивні дії; 6 - Уникання; 7 – Маніпуляції; 8 - Асоціальні дії; 9 - Агресивні дії.

Вертикальна вісь – ступінь вираженості психологічної ресурсності групи.

Ряд 1 - хлопці, ряд 2 - дівчата.

Мал. 1 Результати дослідження за методикою С. Хобфолла

Виходячи з діаграми, можна констатувати, що аналіз показників застосування студентами індивідуальних стратегій подолання стресу, що проєктуються на вісь «активна – пасивна», свідчить про середній рівень застосування активної (конструктивної) та пасивної копінг-стратегій. Активна копінг-стратегія розглядається дослідниками як найефективніша, спрямована на впевнене, наполегливе подолання проблем, які виникають на шляху подолання психологічно напруженої ситуації. Пасивна копінг-стратегія у формі «обережних дій» передбачає ретельне вивчення і аналіз ситуації, вичікування кращого моменту для дій і супроводжується невпевненістю у собі, підвищеною тривожністю, відступом від мети у разі найменших перешкод.

Аналіз результатів, які проєктуються на вісь «просоціальна – асоціальна» копінг-поведінка, свідчить, що високий рівень просоціальної копінг-стратегії, яка характеризується моделями поведінки «вступ у соціальний контакт» й «пошук соціальної підтримки», є найвищою у даної групи респондентів. Це вказує на готовність вступати у соціальні контакти з метою подолання психологічно напружених ситуацій та на прагнення подолання проблем за участі сторонніх осіб.

Асоціальну копінг-стратегію подолання психологічно напружених ситуацій професійної діяльності представлено у формі «асоціальних» та «агресивних дій» з переважанням других. «Асоціальні дії» у одних досліджуваних проявляються через прагнення відрізнятись від інших, бути особливими, у інших – через страх втратити соціальні контакти, міжособистісне спілкування, власну значущість для інших, побоювання самотності й втрати зовнішньої підтримки як ресурсу подолання стресу.

Модель поведінки «агресивні дії» передбачає психологічний тиск на колег, відмову від компромісу, неврахування інтересів сторонніх, суперництво. Використання цієї моделі разом із моделлю «асоціальні дії» вказує на соціальну невпевненість, несміливість, внутрішній дискомфорт юнаків.

Отже, індивідуальні стратегії поведінки можуть сприяти або перешкоджати успішності подолання стресів в залежності від ступеня власного психологічного ресурсу, а також впливати на збереження здоров'я суб'єкта спілкування і праці. Активні конструктивні стратегії поведінки подолання (копінг) в сукупності з позитивним використанням соціальних ресурсів (контактів) підвищує стресостійкість людини.

Література

1. Вінник Н. Духовно-буттєві практики підвищення свободи вибору поведінки в стресовій ситуації. Наукові праці МАУП. Психологія. 2021. Вип. 4 (53). Київ : МАУП, 2021. С. 19-24.
2. Дідух М.М. Конструктивна копінг-поведінка слідчих Національної поліції України у психологічно

напружених ситуаціях. Дис. на зд. наук. ступ. канд. психол. наук (доктора філософії) за спеціальністю 19.00.06 «Юридична психологія» (053 - Психологія). – НАВС, Київ, 2018.

- Hobfoll S. E. The Influence of Culture, Community, and the Nested Self in the Stress Process: Advancing Conservation of Resources Theory / S.E. Hobfoll // Applied Psychology: An International Review. - 2001. - № 50(3). - P. 337-421

Возна Христина

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ВИЩОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ УЧИЛИЩІ

Профорієнтаційна робота, це один з напрямів роботи практичного психолога Вищого професійного училища. У своїй діяльності практичний психолог має керуватися Положенням про психологічну службу у системі освіти України. Профорієнтаційна робота традиційно складається з профінформації, профдіагностики, профбесіди і профконсультування та профадаптації.

Чим вирізняється профорієнтаційна робота практичного психолога училища? По-перше, адаптація учнів до навчання на обраних спеціальностях. По-друге, перевірка відповідності спрямованості учнів до обраного ним напрямку навчання. По-третє, підтримка у професійному становленні, баченні майбутніх перспектив тощо.

У вищому професійному училищі переважно навчаються хлопці, і це також накладає певні особливості на роботу практичного психолога. Дуже важливо уміти коректно доносити інформацію про деякі результати психодіагностичного обстеження. Намагатися підбирати слова, які не зачеплять гідність молодої людини, а навпаки, будуть підтримувати та активізувати його позитивні сторони, показувати можливі варіанти виходу зі складної ситуації.

Спостереження залишається одним з головних методів діагностики учнів. Практичному психологу доводиться збирати діагностичний матеріал з різних достовірних джерел. Спостереження за поведінкою студентів, їх реакціями на різні ситуації, проявами міміки, пантоміміки, вербальної та невербальної лексики, все це є величезним об'ємом інформації про особливості взаємодії учнівської молоді у колективі, про характер їх реакцій на різні подразники, про сталі форми поведінки, що закріпилися і виступають частиною характеру.

Дуже ефективним є спостереження під час виробничої практики, де учень знаходиться у процесі виконання професійних завдань, саме в таких ситуаціях і проявляється сутність молодої людини. Якщо психолог помічає, що учень без